

УДК 336:65.012.8(477)

О. С. Богма,
к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Запорізький національний університет, м. Запоріжжя

ОСОБЛИВОСТІ СТАТИЧНОГО ТА ДИНАМІЧНОГО ХАРАКТЕРУ КАТЕГОРІЇ "БЮДЖЕТНА БЕЗПЕКА"

Е. Bogma,
Candidate of Science in Economics, Ass. Prof., Associate Professor, Department of Finance,
Banking and Insurance, Zaporizhzhya national university, c. Zaporizhzhya

FEATURES OF STATIC AND DYNAMIC CHARACTER OF CATEGORY ARE "BUDGETARY SAFETY"

На основі аналізу існуючих визначень категорій "бюджетна безпека", "фінансова безпека" та "економічна безпека" у статті обґрунтовано динамізм, притаманний бюджетній безпеці країни. Запропоновано розрізняти статичний та динамічний стани бюджетної безпеки. Встановлено, що статичному стану бюджетної безпеки притаманне підтримання нерухомості, незмінність внутрішньої будови, що властиво для закритих систем. Відповідно, можливості бюджетної системи зі статичним рівнем бюджетної безпеки зберігати своє існування є жорстко обмеженими. У свою чергу, динамічна бюджетна безпека притаманна відкритим системам, які розглядають здатність до оновлення в якості стабілізуючого механізму. Саме динамічні системи досягають необхідного і достатнього рівню безпеки. При цьому обов'язковою умовою досягнення динамічної бюджетної безпеки є побудова демократичного суспільства.

On the basis of analysis of existent determinations of categories "budgetary safety", "financial safety" and "economic security", is dynamism inherent to budgetary safety of country is reasonable in the article. It is suggested to distinguish the static and dynamic states of budgetary safety. It is set that to the static state of budgetary safety inherent maintenance of the real estate, invariability of internal structure, that peculiar for the closed systems. Accordingly, budgetary system with static budgetary strength security to keep possibility the existence hardly limits. Dynamic budgetary safety is inherent to open system, that examine a capacity for updating as an stabilizing mechanism, in turn. Exactly the dynamic systems arrive at necessary and sufficient to strength security. Thus the obligatory condition of achievement of dynamic budgetary safety is a construction of democratic society.

Ключові слова: бюджетна безпека, статичний стан, динамічний стан, динамізм, відкрита система, закрита система, стійкість, бюджетна система.

Key words: budgetary safety, static state, dynamic state, dynamism, open system, closed system, the stability of the budget system.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

На сьогоднішній день забезпечення бюджетної безпеки виступає одним з базових пріоритетів для будь-якої країни, адже достатній рівень бюджетної безпеки забезпечує реалізацію національних інтересів у бюджетній сфері зокрема та фінансовій сфері в цілому, можливості найповнішого виконання державою її функцій за рахунок коштів бюджету та розв'язання важливих соціально-економічних, політичних, екологічних та ін. суспільних проблем, підвищує ефективність перерозподілу національного доходу та результативність впливу державних інститутів на процеси розширеного відтворення. Таким чином, бюджетна безпека, яка забезпечується відповідним станом бюджетної системи та процесу, виступає запорукою макроекономічної стабільності країни та досягнення нею стійких темпів економічного зростання.

Проблематика забезпечення бюджетної безпеки країни не втрачає своєї актуальності

на протязі багатьох років, особливо враховуючи той факт, що стан досліджуваної категорії здійснює визначальний вплив на параметри соціально-економічного розвитку країни, а досягнення її необхідного і достатнього рівня виступає запорукою забезпечення не лише фінансової безпеки, але й економічної та національної безпеки країни в цілому.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Загальнотеоретичним питанням вивчення бюджетної безпеки присвячені роботи закордонних учених-економістів Е. Аткинсона, Ш. Бланкарта, Дж. Бренана, Дж. Б'юкенена, Ж. Голдена, К. Ерроу, Р. Келлі, Л. Кожен'ювські, Л. Олвея, А. Ротфельда, А. Пігу, Р. Дорнбуша, Дж. Стігліца, А. Хансена та ін.

На актуальність проблем забезпечення та підтримання бюджетної безпеки країни вказують також численні наукові дослідження украї-

нських та російських учених таких, як В. Андрущенко, О. Барановський, О. Білоус, В. Геєць, В. Горбулін, Г. Дарнопих, І. Бінько, М. Єрмошенко, Я. Жаліло, О. Кириленко, В. Мартинюк, В. Мунтіян, В. Опарін, В. Предборський, А. Сухоруков, В. Шлемко та ін.

Таким чином, на сьогодні сформовано значну теоретичну базу в галузі визначення сутності, складу загроз, особливостей і напрямів забезпечення бюджетної безпеки на макрорівні. Однак, незважаючи на значну кількість публікацій, водночас, залишається багато відкритих і дискусійних питань в теорії та практиці забезпечення бюджетної безпеки країн. Зокрема ситуацію ускладнює відсутність єдності в питаннях сутнісного розуміння характеру та особливостей досліджуваної категорії.

МЕТА СТАТТІ

На основі дослідження існуючих підходів щодо трактування сутності поняття "бюджетна безпека" обґрунтувати притаманність досліджуваній категорії як статичного, так і динамічного характеру. Надати характеристику статичному і динамічному станам бюджетної безпеки.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

На сьогоднішній день особливої актуальності набуває проблема забезпечення стійкості та безпеки бюджетної сфери країни. Відповідно, важливим виступає дослідження якісного стану бюджетної безпеки країни, який не лише безпосередньо впливає на можливості підтримання існування бюджетної зокрема та фінансової й економічної систем в цілому, але й виступає основою для їх якісних змін та самовдосконалення. Для вирішення вказаного питання звернемося до трактувань категорії "бюджетна безпека" у наукових працях різноманітних авторів.

Досліджуючи бюджетну безпеку як одну зі складових фінансової безпеки держави О.В. Деменок розглядає її як спроможність бюджетної системи забезпечити фінансову самостійність держави та ефективно використання нею бюджетних коштів у процесі виконання функцій соціального захисту; державного управління і міжнародної діяльності; фінансування науки, освіти, культури і охорони здоров'я; забезпечення національної безпеки і оборони, реалізації інвестиційної та екологічної політики [1].

Гурьянова А. та Непомнящий В. вважають, що бюджетна безпека представляє собою рівень бюджетного потенціалу держави відносно виконання ним своїх функцій з урахуванням балансу доходів і видатків державного та місцевого бюджетів і доцільності, законності і ефек-

тивності використання бюджетних засобів на всіх рівнях [2, с. 234].

В.М. Вареник відзначає, що з економічної точки зору бюджетна безпека виражає здатність держави за допомогою бюджету виконувати властиві їй функції та завдання, а також задовольняти потреби платників податків та одержувачів бюджетних коштів з урахуванням індивідуальних, корпоративних та суспільних інтересів [3, с. 34].

У свою чергу, М. Петричко вважає, що бюджетна безпека України — це здатність держави ефективно виконувати покладені на неї функції та забезпечувати фінансову стійкість державних фінансів за рахунок збалансування доходів та видатків зведеного бюджету з урахуванням соціально-економічного розвитку економіки [4, с. 142].

За дослідженнями О.Я. Колісника [5, с. 1], бюджетна безпека як важливий фактор соціально-економічного розвитку держави виступає своєрідним індикатором і критерієм ефективності її бюджетної політики та організації бюджетного процесу.

На основі дослідження різноманітних підходів до трактування сутності поняття "бюджетна безпека" можна зробити висновок, що об'єктом безпеки виступають: бюджетна система, бюджетний потенціал, бюджет, державні фінанси, бюджетна політика, бюджетний процес. На наш погляд, це звужує підходи до дослідження проблеми лише станом статичності та не враховує динамічний характер бюджетної безпеки. Так, ми погоджуємося з О.Г. Данильяном, О.П. Дзьобаньом та М.І. Пановим, які наголошують, що поняття "бюджетної безпеки держави" можна розглядати статично та динамічно [6].

Враховуючи той факт, що бюджетна безпека держави виступає однією з найважливіших складових фінансової безпеки, вважаємо за доцільне відзначити, що існують визначення останньої як динамічного стану фінансових відносин [7, с. 241] або як характеристики динамічного розвитку фінансової системи [8, с. 78]. Відповідно, цілком можливим буде припустити, що динамізм бюджетних відносин або розвитку бюджетної системи виступатиме неодмінною характеристикою досліджуваної категорії.

Відзначимо також, що в науковій літературі досить широко підкреслюється динамічний характер економічної безпеки, що також можна розглядати, як підтвердження висновку щодо динамічності бюджетної безпеки, адже бюджетна безпека виступає складовою третього порядку економічної безпеки держави. Так, О. Терехов [9] відзначає, що однією з характеристик економічної безпеки виступає здатність до саморозвитку і прогресу, що не можливо в умовах статичного ста-

ну економічної безпеки. Л. Абалкін вказує на те, що економічна безпека — це стан економічної системи, що дозволяє їй розвиватися динамічно [10, с. 3]. Ромащенко Т.Д. розкриває суть економічної безпеки як стану національної економіки, що характеризується оптимальним співвідношенням продуктивності, ефективності, гнучкості та адаптивності, що дозволяє їй бути самодостатньою, динамічно стійкою [11]. Таким чином, динамізм виступає необхідною та обов'язковою умовою стійкості та самозбереження економічної системи в цілому та бюджетної системи зокрема.

Відповідно, з урахуванням динамізму, притаманному досліджуваній категорії, вважаємо за доцільне розрізняти статичний та динамічний стани бюджетної безпеки.

Так, статичній бюджетній безпеці притаманне підтримання нерухомості, незмінність внутрішньої будови, сталість внутрішньосистемних взаємовідносин та взаємозв'язків. Вона ґрунтується на непохитності основ існування, повільному темпі еволюціонування та здатності зберігати як свою структуру, так і особливості функціонування протягом тривалого періоду часу. Відповідно, можливості бюджетної системи зі статичним рівнем бюджетної безпеки зберігати своє існування є жорстко обмеженими, адже чим більша статичність притаманна системі, тим менший період часу необхідний для її руйнування. Відзначимо, що такий вид безпеки може утворюватися внаслідок жорсткого опору системи будь-яким змінам зовнішнього та внутрішнього походження, що притаманно закритим системам. Відповідно, можна зробити висновок, що статичний характер бюджетної безпеки є властивим для адміністративно-командної економіки.

Відзначимо, що з часом системи зі статичною бюджетною безпекою підлягають реформуванню на основі здійснення активної зовнішньої і внутрішньої політики, проте, якщо такі спроби є не вчасними, не враховують об'єктивні особливості відповідного етапу історичного розвитку, не охоплюють всієї сукупності соціальних інтересів, це призводить до колапсу та розпаду бюджетної системи. У свою чергу це призводить до перетворення закритої системи на більш динамічне суспільство, що має здатність до адаптації до зовнішнього середовища, умов якого постійно змінюються.

Динамічна бюджетна безпека притаманна "відкритим системам", які розглядають здатність до оновлення в якості стабілізуючого механізму, є імовірнісними та піддаються зовнішнім і внутрішнім коливанням. Відповідно, відкриті системи мають здатність до розуміння й асиміляції сигналів зовнішнього та внутрішнього походження, що призводять до їх трансформації, спроможні

не лише запобігати конфліктам, але й використувувати їх як інструменти досягнення й підтримання внутрішньої стійкості економічної, фінансової та, зокрема, бюджетної систем. Відповідно, відкритим системам з динамічним типом безпеки притаманний необхідний і достатній рівень стійкості, яка є основою для підтримання існування системи проте не виступає перешкодою для трансформацій та самовдосконалення. Отже, саме динамічні системи досягають необхідного і достатнього рівню безпеки. При цьому обов'язковою умовою досягнення динамічної бюджетної безпеки є побудова демократичного суспільства, адже саме демократія забезпечує умови для автоматичного корегування обраного курсу розвитку у відповідності зі змінами в економічній системі.

Розгляд видів безпеки з урахуванням фактору динамізму дозволяє зробити висновок, що адміністративно-командна економіка за рахунок своєї спрямованості на абсолютний захист від будь-яких загроз та небезпек, включаючи й сигнали до оновлення та вдосконалення, приречена на руйнування з подальшою трансформацією в більш гнучке суспільство. При цьому демократичні суспільства, для яких характерний ринковий тип економіки та значний рівень відкритості, мають здатність до сприйняття та засвоєння сукупності впливів внутрішнього та зовнішнього походження, що є неминучими. При цьому їм притаманний такий рівень стійкості та адаптації, які базуються на попередженні та розв'язку конфлікту протилежних бюджетних інтересів різних соціальних груп, який не просто не виключає, але прагне до трансформування в бік вдосконалення соціально-економічної, зокрема бюджетної, та політичної систем такого суспільства.

ВИСНОВКИ

За результатами дослідження встановлено, що динамізм виступає необхідною та обов'язковою умовою стійкості та самозбереження економічної системи в цілому та бюджетної системи зокрема. Відтак, з урахуванням властивості динамізму запропоновано розрізняти статичний та динамічний стани бюджетної безпеки. Зроблено висновок, що статичній бюджетній безпеці властиве підтримання нерухомості, незмінність внутрішньої будови, сталість внутрішньосистемних взаємовідносин та взаємозв'язків, що притаманно закритим системам. Натомість відкриті системи мають здатність до розуміння й асиміляції сигналів зовнішнього та внутрішнього походження, відповідно, саме динамічні системи досягають необхідного і достатнього рівню безпеки.

Перспективою подальших досліджень виступає розробка системи критеріїв та індикаторів

оцінювання рівня динамізму бюджетної безпеки України.

Література:

1. Деменок О.В. Бюджетна безпека України як одна з складових фінансової безпеки держави [Електронний ресурс] О.В. Деменок // Publishing house Education and Science. — Режим доступу: http://www.rusnauka.com/7_NND_2009/Economics/43052.doc.htm

2. Гурьянова Л.С. Концептуальные подходы к моделированию финансовой безопасности государства / Л.С. Гурьянова, В.Н. Непомнящий // Проблемы экономики. — 2012. — № 4. — С. 232—236.

3. Вареник В.М. Оцінка бюджетної безпеки України / В.М. Вареник // Європейський вектор економічного розвитку. — 2015. — № 1 (18). — С. 33—43.

4. Петричко М.М. Оцінка рівня бюджетної безпеки України: проблеми та шляхи вирішення / М.М. Петричко // Економічний простір. — 2015. — № 97. — С. 140—148.

5. Колісник О.Я. Бюджетна безпека у забезпеченні стратегії соціально-економічного розвитку держави: автореф. дис. ... к-та екон. наук: 08.00.08 / О.Я. Колісник; Тернопільський національний економічний університет. — Тернопіль, 2009. — 22 с.

6. Данильян О. Г. Національна безпека України: структура та напрямки реалізації: навч. посіб. / О.Г. Данильян, О.П. Дзьобань, М.І. Панов, 2002. — Харків: Фоліо. — 285 с.

7. Ревак І.О. Механізм забезпечення фінансової безпеки України: теоретичний аспект / І.О. Ревак // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Сер. економічна: зб. наук. пр. — 2009. — Вип. 2. — с. 238—247.

8. Москаль І.І. Ризики і загрози фінансовій безпеці держави в інвестиційній сфері / І.І. Москаль // Наукові записки. Сер. "Економіка". — 2013. — Вип. 23. — С. 78—82.

9. Терехов О. Общее понятие экономической безопасности и характеристика основных ее показатели [Электронный ресурс] / О. Терехов // Интернет-магазин Азбука безопасности. — Режим доступа: <http://azbez.com/node/734>

10. Абалкин Л.И. Экономическая безопасность России: угрозы и их отражение / Л.И. Абалкин // Вопросы экономики. — 1994. — № 12. — С. 3—23.

11. Ромащенко Т.Д. Экономическая безопасность национального хозяйства: теория, методология, воспроизводство: автореф. ... д-ра экон. наук: 08.00.01 [Электронный ресурс] / Т.Д. Ромащенко; Воронежский государственный университет: Воронеж, 2003. — Режим доступа: <http://www.dslib.net/econom-teoria/jekonomicheskaja-bezopasnost-nacionalnogo-hozjajstva-teorija-metodologija.html>

www.dslib.net/econom-teoria/jekonomicheskaja-bezopasnost-nacionalnogo-hozjajstva-teorija-metodologija.html

References:

1. Demenok, O.V (2009), "Budgetary safety of Ukraine as one of constituents of financial safety of the state", Publishing house Education and Science, available at: http://www.rusnauka.com/7_NND_2009/Economics/43052.doc.htm (Accessed 22 February 2017).

2. Gur'janova, L.S. and Nepomnjashhij, V.N. (2012), "Conceptual going near the design of financial safety of the state", Problemy ekonomiky, vol. 4, pp. 232—236.

3. Varenyk, V.M. (2015), "Estimation of budgetary safety of Ukraine", Yevropejs'kyj vektor ekonomichnoho rozvytku, vol. 1 (18), pp. 33—43.

4. Petrychko, M.M. (2015), "Estimation of budgetary strength of Ukraine security: problems and ways of decision", Ekonomichnyj prostir, vol. 97, pp. 140—148.

5. Kolisnyk, O.Ya. (2009), "Budgetary safety is in providing of strategy of socio-economic development of the state", Ph.D. Thesis, Money, finances and credit, Ternopil national economic university, Ternopil, Ukraine.

6. Danyl'ian, O.H. Dz'oban', O.P. and Panov, M.I. (2002), Natsional'na bezpeka Ukrainy: struktura ta napriamky realizatsii [National safety of Ukraine: structure and directions of realization], Folio, Kharkiv, Ukraine.

7. Revak, I.O. (2009), "Mechanism of providing of financial safety of Ukraine: theoretical aspect", Naukovyj visnyk L'vivs'koho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav. Serii ekonomichna, vol. 2, pp. 238—247.

8. Moskal', I.I. (2013), "Risks and threat to financial safety of the state in an investment sphere", Naukovi zapysky. Serii "Ekonomika", vol. 23, pp. 78—82.

9. Terehov, O. "Common concept of economic security and description basic her indexes", Internet-magazin Azbuka bezopasnosti, available at: <http://azbez.com/node/734> (Accessed 22 February 2017).

10. Abalkin, L.I. (1994), "Economic security of Russia: threats and their reflection", Voprosy jekonomiki, vol. 12, pp. 3—23.

11. Romashenko, T.D. (2003), "Economic security of national economy: theory, methodology, reproduction", Ph.D. Thesis, Jekonomicheskaja teorija, Voronezh state university, Voronezh, Russia, available at: <http://www.dslib.net/econom-teoria/jekonomicheskaja-bezopasnost-nacionalnogo-hozjajstva-teorija-metodologija.html> (Accessed 22 February 2017).

Стаття надійшла до редакції 28.02.2017 р.